

واج و هجا

جهت استفاده دانش آموزان سال های دوم و سوم دبیرستان و داوطلبان کنکور

دبیرستان استعدادهای درخشان شهید بهشتی

تهیه و تنظیم

سپهر نعمتی پور

زمستان ۹۰

کاهش: /ک، /ل، /ه، /ا، /ش /

خارج: /خ، /ل، /ا، /ا، /ج /

ضمیر: /ض، /ا، /ا، /م، /ای، /ا /

دانشجو: /د، /ل، /ا، /ا، /ا، /ش، /ج، /ا /

سرود: /س، /ا، /ا، /ا، /ا، /د /

نکته ی ۱: حرف را با نشانه ی « / » و واج را با نشانه ی / / نشان می دهیم.

اسم حرف: «ب» صدای حرف: /ب /

نکته ی ۲: برای نوشتن واج های یک کلمه، آن دسته از واج هایی را که به چند شکل نوشته می شوند، باید املاي آن ها را رعایت کنیم.

مثال: طناب: /ط، /ا، /ا، /ن، /ل، /ب /.

توپ: /ت، /ا، /ا، /پ /

نکته ی ۳: شش گروه از واج ها چند حرفی هستند.

(۱) دو حرفی: ء (ع)، ت (ط)، ق (غ)، ه (ح).

(۲) سه حرفی: س (ث، ص)

(۳) چهار حرفی: ز (ذ، ض، ظ)

نکته ی ۴: سه گروه از حروف چند واجی (صدایی) هستند.

(۱) ی: در واژه ی «یار» صامت است و در واژه ی امیر مصوت بلند است.

(۲) و: در واژه ی «وحید» صامت؛ در واژه ی «خورشید» مصوت کوتاه و در واژه ی «بانو» مصوت بلند است.

(۳) ه: در واژه های «ماه» و «هدیه» صامت و در واژه ی «خانه» چون خوانده می شود، مصوت کوتاه است.

نکته ی ۵: برای نوشتن واج های یک کلمه به شکل تلفظ آن توجه می کنیم نه شکل املائی و نوشتاری آن ها:

مثال ۱: خواب ← /خاب/: /خ، /ا، /و، /ب/

مثال ۲: موسی ← /موسا/: /م، /ا، /و، /ا، /س، /ا، /ی/

مثال ۳: حتماً ← /حتمن/: /ح، /ا، /ا، /ت، /ا، /م، /ا، /ا، /ن/

مثال ۴: خانه ← /خان/: /خ، /ا، /ا، /ن، /ا، /ا، /ا/

مثال ۵: نیاز ← /نی یاز/: /ن، /ا، /ا، /ی، /ا، /ا، /ا، /ز، /ا/

نکته ی ۶: بعضی واژه ها دو تلفظی اند؛ بنابراین به دو صورت واج های آن ها را می نویسیم.

روزگار: الف) /را، /وا، /زا، /اگ، /ا، /ا، /ا/

ب) /را، /وا، /زا، /ا، /اگ، /ا، /ا، /ا/

مثال ۳: آوازه:

مثال ۴: آسوده:

نکته ی ۱۰: در زبان فارسی هیچ واژه ای با مصوت آغاز نمی شود بنابراین واج های کلمات زیر به این ترتیب است:

ص م کوتاه ص ص
اسب: /ء، /ا، /ـَ، /س، /ب
اسم: /ء، /ا، /ـَ، /س، /م.
ص م کوتاه ص ص
انس: /ء، /ا، /ـُ، /ن، /س.

اسلام:

افزوده:

استوار:

اصول:

یادآوری: تفاوت دو واژه ی «اسم» و «آسم» در واج دوم است. در اسم واج دوم مصوت کوتاه و در آسم واج دوم مصوت بلند است.

ص م کوتاه ص ص
اسم: /ء، /ا، /ـَ، /س، /م.
ص م بلند ص ص
آسم: /ء، /ا، /ـُ، /س، /م.

نکته ی ۱۱: کلمات زیر با یک صامت و یک مصوت بلند آغاز می شوند.

ص م بلند ص
آب: /ء/، /ا/، /ب/.

ص م بلند
او: /ء/، /و/.

ص م بلند ص
این: /ء/، /ی/، /ن/.

ایرج:

ایمان:

آسایش:

نکته ی ۱۲: واژه هایی مانند «بازو» و «بانو» و «زانو»، هنگامی که با «ان» جمع بسته می شوند، مصوت بلند /و/

به مصوت کوتاه /أ/ تبدیل می شود.

م کوتاه

بازوان: /ب/، /ا/، /ز/، /أ/، /و/، /ا/، /ن/.

م کوتاه

بانوان: /ب/، /ا/، /ن/، /أ/، /و/، /ا/، /ن/.

زانو:

نکته ی ۱۳: واج های کلمات همزه دار را به این شکل می نویسیم.

ص م کوتاه ص ص م بلند ص
تأسیس: /ت/، /أ/، /ء/، /س/، /ی/، /س/.

مأخذ:

منشأ:

هجا چیست؟ هجا همان بخش است که از ترکیب واج ها با یکدیگر ساخته می شود.

نکته ی ۱: بعضی کلمات تک هجایی اند.

ص م بلند

مثال ۱: با: /ب/، /ا/.

ص م بلند

مثال ۲: در: /د/، /ا/، /ر/.

ص م کوتاه

مثال ۳: درد: /د/، /ا/، /ر/، /د/.

نکته ی ۲: بعضی کلمات دو هجایی اند.

دفتر: /ذ/، /ف/، /ت/.

نکته ی ۳: بعضی کلمات سه هجایی اند.

مدارس: /م/، /ا/، /ر/، /س/.

نکته ی ۴: بعضی کلمات ۴ هجا یا بیش ترند.

دبیرستان: /د/، /ب/، /ی/، /ر/، /س/، /ا/، /ت/، /ن/.

پیش دانشگاهی: /پ/، /ی/، /ش/، /ا/، /د/، /ا/، /ن/، /ش/، /ا/، /گ/، /ا/، /ه/، /ی/.

نکته ی ۵: تمامی هجاهای کلمات فارسی بر اساس یکی از الگوهای زیر ساخته می شوند.

(۱) صامت + مصوت: با، که

(۲) صامت + مصوت + صامت: کار، در، بال

(۳) صامت + مصوت + صامت + صامت: شعر، گفت، ساخت.

یادآوری ۱: تمام هجاها با صامت شروع می شوند.

یادآوری ۲: واج دوم تمام هجاها مصوت است بنابراین در واژه های

ص م ص م ص
پاییز: /پ/، /ا/، /ا/، /ی/، /ای/، /ز/.

هجای اول	هجای دوم
----------	----------

الگوی شماره ۱ الگوی شماره ۲

تشیع:

تأید:

یادآوری ۳: کم ترین تعداد واج در یک هجا، دو واج (الگوی شماره ۱) و بیشترین تعداد واج در یک هجا ۴

واج (الگوی شماره ۳) می باشد.

نمونه سؤالات کنکور سراسری و آزاد.

نکته ۶: تعداد هجاهای یک واژه مساوی با تعداد مصوت های آن واژه است.

مثال: شعر: /ش/، /ا/، / - /، /ع/، /ا/، /ر/. (چون یک مصوت دارد بنابراین یک هجاست.)

شاعر: /ش/، /ا/، /ا/، /ع/، /ا/، /ر/. (چون دو مصوت دارد بنابراین دو هجاست.)

۱) واج های صامت (ص) و مصوت (م) کدام گزینه با واژه ی «بهجت انگیز» مطابقت می کند؟ (سراسری ۸۵- ریاضی)

۲) ص ص م ص ص م ص م ص

۱) ص م ص م ص م ص م ص

۴) ص م ص م ص م ص م ص

۳) ص م ص م ص م ص م ص

۲) اگر صامت‌ها را با «ص» و مصوت‌ها را با «م» نمایش دهیم، ترکیب واج‌های واژه‌ی «آسایشگاه» به ترتیب، در کدام گزینه، نشان داده شده است؟ (سراسری ۸۱- انسانی)

۱) ص / م / اص / ام / اص / ام / اص / ام / اص

۲) ص / اص / ام / اص / ام / اص / اص / ام / اص

۳) ص / ام / اص / ام / اص / ام / اص / ام / اص

۴) م / اص / ام / اص / ام / اص / ام / اص / ام

۳) اگر صامت‌ها را با «ص» و مصوت‌ها را با «م» نشان دهیم، ترکیب واج‌های واژه‌ی «بهارستان» به ترتیب در کدام گزینه، نشان داده شده است؟ (آزاد ۸۶- انسانی)

۲) ص / اص / ام / اص / ام / اص / اص / ام / اص

۱) ص / ام / اص / ام / اص / ام / اص / ام / اص

۴) م / اص / ام / اص / ام / اص / ام / اص / ام

۳) ص / ام / اص / ام / اص / ام / اص / ام / اص